

Persona joven o adulta que estás aprendiendo a leer y escribir, este libro que tienes en tus manos es para que practiques la lectura, sólo ejercitando constantemente y leyendo otros escritos se aprenderá realmente, tiene como contenido la cosmovisión mixe.

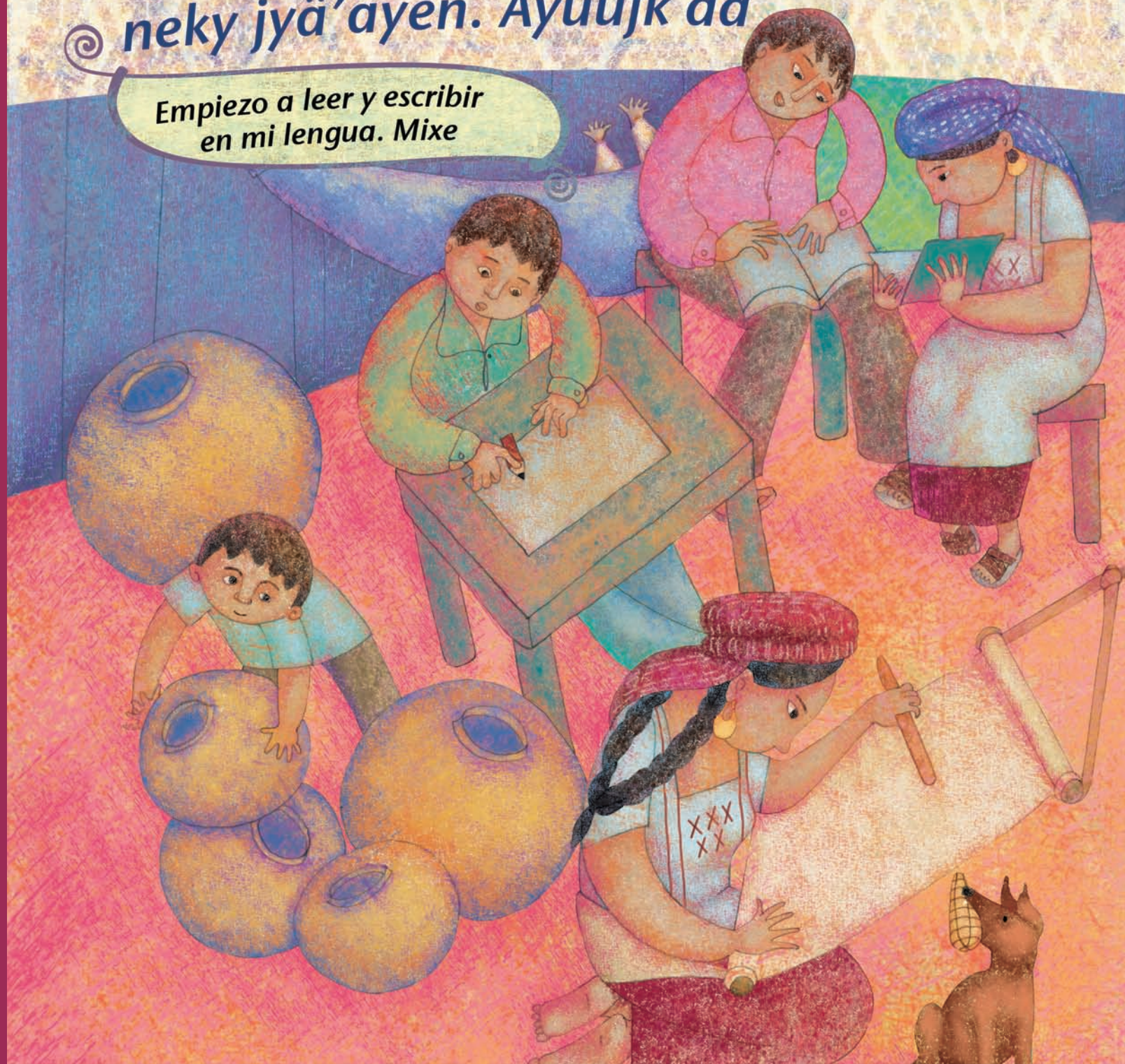
Jëtyëjk, tixytyëjk, jukyaktëjk, mijxy, to'oxy taa jët'n atya'aky xajk tsonta'aky yë neky kyäjpck neky jyä'äky, ja' yajktsojck ku xtunk'at ejtp jëts xmëpëkt, wenketypy neky xkäjpct, jakëxp yë neky kyojy taa tsyam xkë'em'aty neky kyäjpckajp xëëw, jap ayuujk käjp y'ayuujk, jyunmä'äny miny.

Neky kyäjpckajp

Libro de lecturas

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpckän, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

Empiezo a leer y escribir en mi lengua. Mixe

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpxën,
neky jyä'äyën. Ayuujk ää

Neky kyäjpxpajt

Libro de lecturas

MEVYT
Modelo
Educación
para la Vida
y el Trabajo

MIBES
MEVYT Indígena
con Español como
segunda lengua

1

Créditos a la presente edición

Coordinación académica

Cipriano Flores Cruz
Carmen Díaz González
Sara Elena Mendoza Ortega

Autoría

Javier Avelino Fernández
Rosa Confesor Jiménez
Lucía De Jesús Tomás
Ruth Martínez Vázquez
Manuel Santiago Díaz

Asesoría

Ma. Dolores Rivera Torres
Liv Kony Vergara Romaní

Revisión lingüística

Juan Carlos Reyes Gómez
José Guadalupe Díaz Gómez

Coordinación gráfica y editorial

Greta Sánchez Muñoz
Adriana Barraza Hernández

Seguimiento editorial

Ma. del Carmen Cano Aguilar

Revisión editorial

Ma. Eugenia Mendoza Arrubarrena
Marcela Zubieta

Diseño y formación

Laura Sainz Olivares

Ilustración de portada

Alma Rosa Pacheco Marcos

Diseño de portada

Ricardo Figueroa Cisneros

Ilustración

Cristina Niizawa Ishihara

Fotografía

Javier Avelino Fernández
Rosa Confesor Jiménez
Lucía De Jesús Tomás
Ruth Martínez Vázquez
Manuel Santiago Díaz
Yolanda Díaz Martínez

Agradecemos la colaboración y revisión lingüística de Servicios del Pueblo Mixe SER y del Centro de Estudios Ayuujk, CEA.

Empiezo a leer y escribir en mi lengua. Mixe. MIBES 1. Libro de lecturas. D.R. © Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. Francisco Márquez 160, Col. Condesa, México, D. F., C.P. 06140. Primera edición 2005.

Esta obra es propiedad intelectual de sus autores y autoras y los derechos de publicación han sido legalmente transferidos al INEA. Prohibida su reproducción parcial o total por cualquier medio, sin autorización escrita de su legítimo titular de derechos.

ISBN Obra completa, *Modelo Educación para la Vida y el Trabajo*: 970-23-0274-9

ISBN *MEVyT Indígena Bilingüe con español como segunda lengua*: 970-23-0500-4

ISBN *Empiezo a leer y escribir en mi lengua.* Mixe. MIBES 1. Libro de lecturas. Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpñën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää. MIBES 1. Nemy kyäjpñaj: 970-23-0609-4

Impreso en México.

Yë ëjxpëjkpajt myëët'ajtypy

Ti yä'ät neky kyajpyxypy myatyakypy	4
Natsjä'wën	5
Ë'wën	8
To'oxy nyëëj	9
Näp okpët myatyä'äkt	10
Oy tsuj yë' ää ayuujk	11
Päap mëët ja' paat	12
To'omët myatya'aky	14
Majtsk toxtjëjk nyëjkxä'nt may ijxp	16
To'oky tsyä'äny	19
Tsäjptëjk yäxp	22
Potsy mää ojts y'ooky jetsuts karrant	25
Mä'ätsy	28
Kojpk meeny	31
Ja' mëjä'äy mëët tipytsy	38
Ayooop jä'äy	42

Ti yä'ät neky kyajpyxypy myatyakypy

Yä'ät ayuujk neky yë yajktaa nëë pëktääjkep
ja' mëjä'äytyëjk jëts yukya'kptëjk, ku ja y'ää
y'ayuujk tyajk yujtët, xë'n nte'n yajk jä'äy jëts
xë'n yajk akäjpäxmiky jëts nayëte'n x'ejxtët
x'nëjäwëtët mäa ja' ëjxpëkën tyu'yo'yën.

Ku ja' n'ää nayuujk n'yajk tsoopäjtën nyajk mëj
tëjkyën, jëts jëtë'n njäjtën nyajk yujën ja' mëë
majtskp ää ayuujk jëte'p txëë äjtp amäxän.

Mäa tsyä'ät ëjxpëjkpajtën kanääk piky
matyäjken: jap mäa tu'uk pikyën jap yajk në
matya'aky ja' äp tëjk ja' jyujkyäjtën jëts ja' xëë
tu'unën mëte'p yajk patump yajk pakäjpäxp
nayte'n ja' ë'wën, ja' natsjä'wën, jëts nayte'n ja'
jyoojt jyënmä'äny xyontä'äktët jyotkujk'ätët.

Meets mëjä'äytyëjk yukya'kptëjk në amuk
në akä'px napyëtëjkyën jëts ja' n'ää ayuujk
nyajk mëëj tëjkyën jëts naytë'n nyajk tsoopäjtën.

Natsjä'wën

Jäjp kuno'kp
 ëts ejtp pyitsimy
 oy myä mnijkyxy
 jam ma' ijtp x'ijxpäätý.

Yajk xontakypy
 ja' käm tump
 ku myiny ku jyä'ty
 kējxp kyëta'aky
 ëts xuxy ja'.

Pëjp ja'
 ëjts atsëjkëp
 ku nyax kë ta'aky
 oy myutsk oy myëj
 ka'ap pën tmëj ijxy.

Ėjxtëm uk kyaxyiiky
ëts ujts jotypy
jyukyaty, nippën
kya me'kyxy ëts
ka'ap ja' y'uk.

Tsyämts nëkajpyxy jëts kä't xmëtookuk
tsyämts ntëëjts jëts
kä'ts n'ää tee
yeny jëts jo'kx
oy pën tyajk tiny
jam kyë'ëxt
jëts kä't ja'
tsyapijxy.

Mäjk täxk tyeky
jëts jyamyëët
ajtypy jä'äy
oy mää
jyëtity.

Ko mtan jap mnay ixy
ëts majtsk mkaxi'iky.

• • **Ëwën**

Ka' yajk atsey

Mejts kixye'u'nk nja pëkampy
mejts nja në ijxypy ja' mtääk
jëts ja' mteety ja' tka ku pëjktëp.

Ja'ats ku nka tsuj ja'ats
ku nka oy ja'ats ku n'ayoy
pety xka tseky.

Mukoxk akytsy

Mukoxk akytsy jajp mää
kaaky tojkx y'oyën
ja' jajp y'ejxtaapy
jëte'ep kemp kä'äp
pe'kypy kyëjxpety jajp
kaapyajtkijxypy jëts
akujk jotkuj jyantsy kyay.

● To'oxy nyëëj

Mää ja' tu' miti' nēj kxp wäxykyatsp, jam tu'uk nēëj koj k p, mēj jēts jantsy tsuj, tu'uk kiixy tu'ye'epy ukpē wēnajty nyij kx ats ja' tsä'äny ojts y'apētityē. jati'nyē jä' kiixy ojts tyëkëëy, ja päät ja' jä'äy nēëj ojts tmajtstu'ut kä't ja' pēn t'uk ukn, ja ku jēn omp ja' nēëj, ku ja' tsä'äny ja' kiixy ojts jap tmëtëk.

Näp'okpët myatyä'äkt

O'kp xëë

Tu'uk ja' jëtyëjk, kä't t'antsyawë ku ja' o'kpë
tëjk jyä'äty ku yë o'kp xëë nyaxy, ta ojts
tjëpkon ja' pelatoor, ojts kyëjx pety mä tyëjk
kuwäapën ja' pyätmëtoo ampy pën
jantsy jä'tp ja' o'kptëjk, jap

näjty tsyëën, ku ojts
tmëtey ëjxtam
jä'äy yo'oyën,
taa ojts jam
nyajxy mä ja'
pelatoor näjty
tyoyën, ta ojts
tnajtstej, jëts ojts mēj
tyoypyiky, nejt ojts t'ejxpäät
tu'uk kë'awänäx kyojtany
mää ja pëjkpajtën.

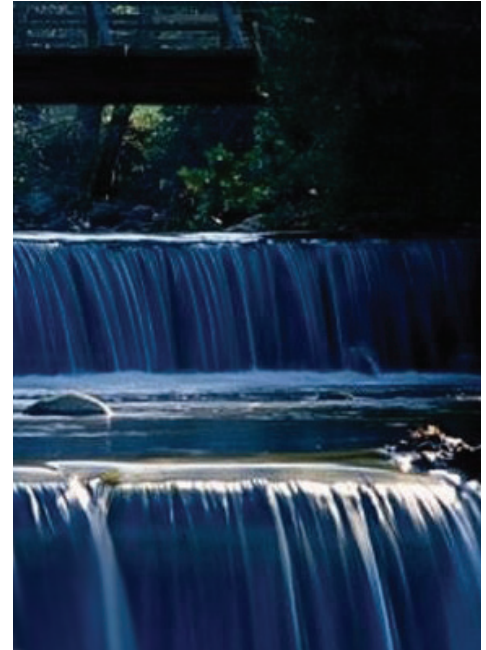
Oy tsuj yë' ää ayuujk

Mää tu'uk poopyoots
 mää tu'uk tsuxkyoots
 mää ja' yoots jam äjtp
 ja' kumä'äy, mää ja' kumä'äyën
 mjam äjtp mejts.

Ja' tejpyxy kyä'äts myëmimypy
 ja' neky mää ja' ayuujk jyä'yën
 mää mejts m'ënä'nyën jajpäjtp
 ja' natsyok. mää ja'
 natsyokën mjaip äjtp mejts.

Mää ja' xëjnypyë ja kootspë
 mjam äjtp mejts.

Ku tyu'uy ku y'any mjaip äjtp mejts,
 nayte'n mää kä't tee
 kyaxi'ikyën m'oy äjtp mejts jajp.

• Pääp meät ja' paat

Pääp –Nminy.

Paat –Oo, mää mnijkxy meät yë m'uk.

Pääp –Moojk kuyuup, aamy nyaxy
ëjts ja' nkäm jam.

Paat –Xë'n ja' moojk
kyaxë'ëky.

Pääp –Ja tsuj ja' moojk,
jey ku wëyujk
jë'kxp.

Paat –Tii wëyujk tjë'kxp.

Pääp –Ku'ujy meät tsik,
winkën jyë'kxn,
tam tsaj nkäm
myayä'änën.

Paat –Jam xkä wentsëën meät uk
ëjxpiky.

Pääp –Tamts uk nja meät, jeku ka'ap
wëyujk y'uk tsë'ëjkën.

Paat –Jatiits ku uuy , naky xka
pëjkta'aky.

Päap –Tëets jëtë'n nja tuny, nitu'uk
kya tæk.

Paat –Jatiits ku tump xka ëjxtä'äy,
jëts jam moojk twëntsëënët.

Päap –Ka'apts pën tump npääty,
ka'ap pën tyunä'äny, jeku
ijtp jyentsy tyu'uy.

Paat –Jamts tu'uk tujn nmëët, pën
mtsejkypy oy ntuk anu'kxt, jeku këm
tujumpäjk xju'uty.

Päap –Oy, oy mejxy , pën mtumypy
may äjtën.

Paat –Jam net tsuuj xnënëjkxt mäts
ntëjkën.

Päap –Net mexy, oy, jamts net tsuuj
nënëjkxt.

Paat –Jaa net tsuuj napyäjtën.

● To'omët myatya'aky

O'kp xëë

tu'uk tēxyējk kät' ijty
tjantsyāw ku ja' o'kp
jyä'äty ku xyëë yajk
tuny. Ku ojts ja' o'kp
xëë tpäaty taa ojts
ja' pitsy nyëēj
tkëxwitsy, mää
ja'wëntsë' ëjkkëny
yëjkepjtä'akyën ta

ojts tyējk kijxpy pyety, ja' pyätmëto'amypy
pën janytsy jä'tëp, ja' o'kp tējk ,taa ojts
tmëtey ku kyäjpxtë myatyä'ätë, ta tu'uk
y'anä'äny ä'am ujk näjxyëm tēkëtypy tii
ja'u'nk anä'äjk tēë tyajk oyët, ta ojts ja' tsem
tu'uk t'ijxy, ta ojts tjeepy ja' pä'äk nëēj, ku ojts
t'uk matsy pitsy nyëēj ja' näjty, ta ojts nyay

anä'änyëtë ti ku xta'ntu'nyëm oy nwä'ën, yë'
 ëtsëm nyajk tso'nëm jëte'n ja' tu'uk y'anä'äny.
 Ta na' muk nya kyäjpax mikyët ta ojts ja' ëtsëm
 jap tyëketypy t'ëjts juut, ta ojts tyajk nējknët
 tu'uk tu' jantsy yäxp ja ëtsëm ojts nyējkn, ta
 ojts ja' tēxyējkt myatyä'äkyt mēët ja'

nyëyä'äy, xën ntu'nën tē ja' ëtsëm
 tyajk tso'onët, ta ojts t'ëjts ejxt
 tyëketypy ja' ëtsëm, ooky

ojts jap tpäätë, jaa

päät ja tēxyējkt ojts
 tjantsyäw ku ja
 o'kp tējkyä'äty,
 tsyäm jyëp
 ejxnëp ja o'kp
 xëë jëmëjt,
 jëmëjt.

Majtsk toxyëjk **nyëjkxä'nt may ijxp**

May ijxtëp kätälyn meët
patsil nyëjkxä'äntë, ujts
y'ëjts tokäntëp,
nëtsuuky, päjkteeky,
jam oynë'n tii t'uk
juyänët, jyi'kyxy pyiky.

Kätälyn –Mää tsyäm mnëjkxä'äny.

Patsil –Ujts pëjqp, jëts mijts.

Kätälyn –Ka'apts näjäw, yääyts
nxënäxä'äny njënoojt ntëkoojt,
npajtëkä'äny njäxë'kä'äny.

Patsil –Jä'am n'uk ujts pijkyëm.

Kätälyn –Tii ujts m'ëts pëkamypy.

Patsil –Nëtsuuky meët päjkteeky.

Kätälyn –Mää it tēn x'ējtspēkā'āny.

Patsil –Kāmotypy n'ēts pēkā'āny.

Kätälyn –Oy njāmēm, mijts jey
nēkājpx nā'ä.

Patsil –Jä'ām tsyām, ējts jāpom
n'ējts to'okēp.

Kätälyn –Pawits tu'uk kenytsy.

Patsil –Ijx kätälyn, xi'it nēpä'ä
onyaxy päjkteeky ējts
nētsuuky.

Kätälyn –Nijkyxy ējts nja' xim
anēkējxp n'uk ējxtä'äy.

Patsil –Tēē m'ujts xpääty uk ka'ap.

Kätälyn –Tēē, ak päjkteeky ējts tēē
npääty, nimää nētsuuky.

Patsil –Jä'ām tēts nkenytsy y'ujtsn.

Kätälyn –Ak awix ja waan, mints
kenytsy n'uk jak utsy.

Patsil –Oy n'uk putēk, jēts pojēn
n'äpājtyēm, jēts njä'ämēm.

Kätälyn –Wan yë'y tēets yë kenytsty
y'ujtsn, atsumn yë mja'.

Patsil –Oy, yë mja' atsumna.

Kätälyn –Tii oor japom njä' mēm
may ijxpë.

Patsil –Jopy , ets pojn nto'kējxēm,
ējts oy n'uk juyä'änën.

Kätälyn –Në'n yë mja' tuk matsy
xyäkä'äny.

Patsil –Mëkoxx jënkäap njää
wënë'äny, tēets
tijety pyajtkējxn.

Kätälyn –Jëtë'n jenytsy y'ijx, tēē
tijetsy pyajtkējxn, ka'ap
meen y'uk nēpääjtën, ak
tsow tukkëy.

Patsil –Oxyyëp tu'uk kään, pä'äk,
n'uk tää ju'yën.

Kätälyn –Oy, japom napyäjtën.

To'oky tsyä'äny

Në majtsk ijty ja' kiixy anä'äjk, tsäkää ejxtëp
 ijty, jap ojts tpäät tu'uk to'oky, tsujnaxy
 wyooxy, nejt ojts ja' kiixy jap tu'uk nyakyo'oky,
 taa ojts yajk apetmiky ta yajk më nējkn, nejt
 ojts ja' myëku'uk t'ijxy ku tsä'änyëp tām näjty
 ja', ku ojts ja' tsä'äny ye'etyëke'eny, nejt ojts
 ja' nyän tyät t'ējts tuk mëtey ta ojts t'ējts

ejxtä'äty, kä't ojts ja' kiixy mää y'uk akpätn,
kumekynëm ja kiixy ojts jyä'äty mää ja' nyän
tyätën, tu'uk katsyënyooy twets, ta ojts ja'
nyän t'anëjm yäätsyë' katsyënyooy nyajk
tänä'äny, kä't x'awejtstu'ut xeets n'ëjts tæk
ayo'oyä'ny, jëte'n ojts ja' nyän t'anëjm, ku ojts
ja' kiixy nyijkyxy tæk aye'epy ta ojts ja' nyän
katsy nyooy t'awejtstu'uty, ta ojts tku ejx, ku
ojts t'ejxpäaty tsä'äny myaxunk ntäm jap
tuuk katsy nyooy nejt ojts ja' tsä'äny
pyëtsëmkëxt ta ojts y'aye'epyäkëëxt, ku ojts
ja' kiixy ja tu'uk ojk jyä'äty mää ja nyänën,
tëë näjty ja' tsä'äny myaxu'unk tyëkekyëjxn,
ojts ja' kiixy y'a piky, ta ojts ja nyän t'anëjm,
nëjkxnëp ëjts ja npäaty x'taa ampëkämpëts
ja' më't nejt ku y'unk tē tyëkekyixy, ta ja' nyän
t'ak timy anëjm, tsyäm̄ts më'jt nkajxt jëts
mjä'äxy y'ëjts ak jukt. Kä't ojts ja' nyan y'atsey
ta ojts ja' kiixy nyëjkxn, ta ja' nän jyëtyëjk ojts
tuk mëtey, kä't ja' tjantsyäwët. Ku ojts

kyootsën ta ja' jä'äy myää näjx kējx nēt kā't
ja' tjäwēt ku ojts tsu'um ja anaatuj myiny, ku
ojts nyëwejt tuuk jëën ějx tuuk tējx ějx ja'.
Jä'äxy jyë wejpn, nejt nēm ja kiixy nyän
tjantsyäw ku jä'äxy t'ejxpadjt nejt ojts ja jä'äy
tnējäwēt ku anaa, jetsuk ja kiixy mēēt tsyëën.

Tsäjpätk yäxp

Ja' xëep epxmäjk ämp, mäjk tu'ukp po' ja yak xëe tiiny akojnäax mäte'ep txëe äjtp (San Andrés Apóstol) në tēkēek ojts jä'äy tsyony jam näpokp, majtsk jetyëjk jëts tu'uk tēxyëjk jam ojts nyëjkxt xëe äjtp (San Andrés) ku ojts jam jyä'ät taa ojts t'ext ku jam näjty ja' jä'äy jyantsy xyontääkt mää ajtskën mää këyäjttäjkën, jëts ja' nētēkēekp jä'äy jap ojts jayeen nyëjkxt tsäjpätketypy taa ojts

t'ëjtspëktä'äkt ja' pyëjy ja' tsieer jëts ja'
 myeeny, jap ojts t'ext ku ja' tsäjphtëjk yäxp
 tsujtekn kyaxë'ëky, ja' n'äjty pyätmëtowäntëp
 xën yä'äx taa ojts jam kyëxpat mää ja'
 tsäjphtëjk yäxp jam yä'äxyën, jam ojts ja'
 tsäjphtëjk ejxp tu'uk y'ixyët taa ojts ja' kutunk
 ëjts tukmëteey, neejt ojts yajk woopt, ja' nää
 majtskp jëtyëjk tu'uk mëkepyxy oojk ojts yajk
 weepy jëts ja' tëxtyëjk jëxtikyxy myäjk oojk.

Teen ojts ja' jä'äy y'akjënakyët mää ja'
 tsäjphtëjk yäxpën, ja ka'etyunën jëts ja'
 tsityunën mëte'ep ojts t'ak nääxt ojts
 y'ampëkt taa ojts nyakyäjpaxmikyët ku ja'
 tsäjphtëjk yäxp tmatsä'änt, ja' jëtyëjkt teen ojts
 y'anä'änt ku jantsy nëmää ja' tsäjphtëjk yäxp
 ku tmä'tstët ja' ku myëj ja' xë'n ja' tniyu'tstët,
 taa ojts ja' tëxtyëjk y'anä'äny jä'äm ja' ntso'ok
 myëjk äjtën t'uuk yajk tunkpäjtyëm meets
 mëët äjtëp ja' tuuj mëët ja' jëtsuk jëts ëjts ja'

poj, nejt ojts ja' poj tuuj myiny mēēt anaa,
jētsuk, kä't näjty ja', jä'äy jap y'ujk
pētsēmānēt jyēēnetypy tyējketypy ja' ku
näjty y'awä'än tu'ujy. Nejt ojts ja'nētēkēēkp
jä'äy ja' tsäjpätējk yäxp t'akjēnākt, jam näjty ja'
tsäjpätējk yäxp tmēnējknēt tu'äm ku ojts
yä'äxy, jam näpookp jyēnkon jam ojts
tyu'po'kxt jyinte'kn, jam ojts ja' expajtēn tu'uk
tyany teen kyaxi'iky kampäänēn äjtp, tsyäm
ja' et txēē aty kampään juut jēntijpy, jap ojts
jatu'uk ojk tmēē tsoont, ta ojts tmēē nējkt
jap änk jēntijpy jap näpookp kyojpk ējxkipy
jam ojts t'ējts pējktä'äkt, tsyäm ti'nyēm mē
mää jä'äy tmētoowt ku ja' kampään yä'äxy
tsu'um, ku ja' xēē tpäätty mājktu'ukp po' jam
(San Andrés) tsyäm jēte'n
tnēkääpxt tnēmatyä'äkt ku jap
ja' tsäjpätējk yäxp y'ity mää ojts
t'yu'utstēn ja'y ku kä't y'ujk ak
mētoon.

Potsy mää ojts y'ooky Jetsuts karrants

Mää ta'at jëmëjt mil
täxtujk mëkopxy
ipxmäjkmokxtu'uk jaa ojts
tu'uk, jä'äy y'ajk' ooky mēti'ip
ojts txëë'atsy jetsuts karrants
nëë tsuxk jä'äy wëntsën

(tsoltäät wëntsën), jam ojts jä'äy tyujy
xämpä äm. Jëtë'n mëjätyëjk tmätsyä'äkt ko
yä'ät karrants yë nyaawtitsypy tu'uk jä'äy
mëeti'ip ojts txëëatsy tserran (Serrano) ja'
mëët tsiptuny. Ja' karrants atë'em
xputëjkyëm, oy winmay, ëjts ja' yajk
tsiptäktëp ja' anaamkuttujkën
y'akaktunantëp wyinmä' äny, petsykyëjxp
tsiptuntë. Yë karrants jyä'äy yë nejt
mätäknëp oymyä käjp ëjts ja' myëtsip
tpawtitnë ëjts yajk ookä'äny.

May yä'ät karrants jä'äy
pyäwtitsy oypyën käjp, jëtë'n
kënkëmët, kumujkpët,
puxkëjxpët, ëjts ja'
tsyumtëjk mëët tpawtit ja'
tserran. ko ja' myëtsip
ka'ap mää tpäätsy,
ka'ap mää t'ayo'oy.
Taa jyumpitnë

känkemtso amy myinë, taa ojts jam xämpä
äm tyu'po'kxt ëjts jam ojts jä'äy y'ajk'ooky. Ja'
kyëmtump ojts jëtë'n tsyuny, tää nejtt
y'anukxën ko tsip jyaknë. Taa ëjx oojk
wyëntsën jyä'tsy, ëjts ojts nää ana'am ëjts
tu'uk potsy pyëtë'jkt jam mää ojts y'ooky
yä'ät karrants. Ëjts jëtë'n may kyäjp ojts nyaa
myukyë.

Ojts tmää mintë ja' tsääj wëyujkëxp ëjts ja'
mää ja' potsy pyëtëkt. Taa ojts yajk naa
kamkixy, ootyiknë ojts tsyany. Naytën ojts
mijntë xuxp winketsypy käjp, jëtën ojts nää
xëëtuntë ko yä'ät potsy pyëti'iky. Ko ojts ja'
xää tyempë nyääjxnë, net ojts tsip
tsyonta'aky yä'ät kumujkp käjp mää
puxkëxp käjp ëts jëti'iny ojts yä'ät potsy
wyintëkoony, ka'ap pën t'ujk kuwent äjtn,
tsyäm päät.

Jëtën yä'ät ää ayuujk y'ijx mää yä'ät potsy.

Yë mä'ätsy yë yajk
kaapy ku yuu po',
yë yajk pëjktäkp:
jitsy, të'ëts niy,
axux, ko'on, kään.

Jëte'n yajk oy
tyiny; jam ja'
matyety py yäjkts

tyë'tsy weejkyxy kyëjxp jëts jatu'uk oojk yajk
mi'kyxy pänkëjxp jëts yajk amë'kx mää ja'
mä'ätsy tyexyën, mëte'ep të y'ämpiky jam
jën päjkotp, jam yajktakutemy ja' të'ëts
nimye'y uk tsëpäjk nimye'y më mää jä'äy
pyëktäktëp tsepoy y'ääy tyatsuk uk tsilantr
ääy tyatsuk.

Xë'nëm ja' jä'äy nētu'uk nētu'uk tsojkën'aty,
 yë mēēt yajk taa mē kay tsu'tsy, äjkx tsä'äy,
 kutypy tsyä'äm, nētsuuky kyë', ajkxäj ääy
 kyë', tse' ääy kyë' jēts käjwe yajktame'uuk.
 Ku ja' jä'äy kyaaty jap ja' mä'ätsy tyexy yajk
 kiitya'aky et kujk jēts jēn pääjk yajk ta na
 ko'oy, nawtity ja' jä'äy tsyēēnēt jap ja'
 myä'ätsy tnēxäjēt mä'ätsy tyexyetyypy ja
 yajkay ku akost po' tyu'uk any jēte'n ja yuuj
 t'atsē'ēkēt, ja ku
 akost po' yuuj
 yajk jäw kät ja
 po' yajk jēte'n.

Ku ja mä'ätsy
 yajkay jēte'n ja'
 nyēkkejy, ku tyajk
 teety jēts tyajk
 ka'akt ja' yuuj.

Ku ja' mä'ätsy yajkay na'muk jëte'na' jä'äy
kyaajty jëne'n jap tuk jëën tuk tēj k tsyë'nët
jëts ku pën tka kay, jëts tsoony japjyënetypy
tyëketypy jap ja' kääj muum y'atan.

Kojpk meeny

Tëëyëp ku ja' jä'äy kanëm t'ijxy aty ja' pujx
 lim, roman, ëjts ja' wit mëët awänäx, ka'ap
 pën tjaktuny nëm, jap tu'uk ja' jä'äy tsyëën
 mää ja' käjp txëë maxy kyatsp ja' xyëë ajtypy
 xixk, jotkujk ja' ijtsy xëë jëmëjt tjak naxy, jam
 ijty tmëët jëyujk tsäjpkäj, uk, tutk, moojk, xëjk,

meeny jënkäöp, nääjx käm, tēj k, wit xox, ja' ijty ja' käjp antoojöp pëjktsojöp meeny jënkäöp, ëjts ja' jä'äy wyënä'nt ku ja' myeeny ajtypy kojpk meeny. Yä'ät ja' xixk mëët nyëëto'oxy ka'ap y'unk tpäät, ëjts ijtsy ja' xixk wyënä'äny tii ntu'nëm, nkäjpxën, ka'ap n'unk tii npääjtsyëm; jatiits ku ja' dios nkaa ämëto'yëm nkaa pëjktso'yëm, nipën ja' äp ok pën myëtä'mp yë meeny jënkäöp, tii njak wä'nëm taa në'n yë pëjkta'aky nja mëët äjtsyëm, taa ojts tpäwinmaytyë ëjts kojpk pätp nyëjkxtë, mëët ja' nyëj ja' jyu'ky, ja' tyutk, taa ojts kojpk pätp nyëjkxt, ojts n'ämtowt, npëjktsowt ja' tun kojpk taa ojts jyumpijtnët jatu'uk ojk mää tyëjk xonta'aky jotkujk, ëjts ja' xixk tyoxtyëjk t'awixy ëjts ja' unk tpäät.

Ëjts ojts nyäxn majtsk, tēkēēk po' tam ja' unk tnēkējxp'äjtn, nēmajtsk jyentsy xyontä'äkt.

Nyäjxn ja' xëë po' taa ojts ja' toxyëjk
 nyëwä'ätsy, taa ja' unk tsixk jotypy tyajktëkët,
 jap ja' unk ojts yeeky, ka'ap ijty tjak pëtsëmt,
 ëjts ka'ap myëwënä'äjk tmët kuyatsy, ëjts
 ka'ap jä'äy tuk ixy pënetsy jap näjxëp tējķëp
 mää tyëjkën.

Ku jyäjta'aky xëë pyëtsimy ëjts ja' unk jya
 pëtsëmä'äny ëjts xëë än pyätët, ëjts ja'
 tyeety ka'ap yajk pëtsimy.

Net ojts tu'uk xëë pyitsimy, jam net xyëë än
 äjokx piky, net ojts wëtsuk tyäjä'ty ojts y'ooky
 taa ojts ja' tyeety tyääk jya pëtsëmn, tëë ja'
 y'unk net y'o'okn, ka'ap ojts tii t'uk tunët, net
 ojts tyëkët yäxp, jyotmaytyë. Yä'ät xixk meet
 nyëto'oxy jyentsy tyunt kyäjpxt, nēj, ju'ky, tutk,
 tmënëjkxt mää tun kojpk, t'äntowt tpëjķtsowt,
 ëjts ja' nyëto'oxy unk tnëkëjxp ät. Jëtë'n
 tnëkäjpxt tnëmätyä'äkt ku ja' xixk ojts y'unk

wyënä'äjk tjak pääty ja' nää majtsk, ejts nay
jap tjak yaakt mää tsixk, ejts äk o'ktöp,
naytë'n ejxtëm ja' jawiimp. Net ja' xixk
jyotmaaytyëk ti ku ak jëtën jyatsy ja' y'unk,
net mëët ja' nyëto'oxy nyay anmay oy njak
jumpit kējxëm yä'ät pëjkta'aky, meeny
jënkäöp, jëtën ojts tunt, tuk kentsy ojts meeny
tjak utsy taa ojts tmënëjkxt mää ja' tun kojpk
ejts t'änëjm, pëkëxkëts yë meeny jënkäöp,
pëjkta'aky, tii tsyëěj njäk wä'änt, wa'ats
ntsejkypy unk anä'äjk, ejts ka'ap y'uk o'knët,
jam ojts ja' meeny tnats wits mää ja' tu'nën
käjpxën.

Yä'ät xixk wyinmay jaa mäjk täxk uk mäjk po'
ayoonëpts net, nitii net taa meeny jënkäöp
nkää uk mëët äjtn. may jëmëjt nyäxn ku ojts
jatu'uk ojk unk tnëkëjxp aty, jotkujk xonta'aky
jyäk päät. Ku ojts ja' unk tpätn ka'ap ojts t'uk
pëjktäkn mää tsixk, ojts ja' unk jyujky aty

ka'ap ojts y'uk o'kn. ojts yeeky pyetsy ëjts ja'
tyeety jotkujk nyayjäw wa' ojts txëë mo'oy
mäkäär.

Ojts yä'ät xixk mëët nyëto'oxy myëjä'äyn, ojts
y'o'knët. Ja mäkäär ojts tmëë tänkixy ja'
meeny jënkäöp, pëjcta'aky mëti'ip ja'tyeety
tyääk jya'. Nayti'ynëm ja' jä'äy y'ämtoy
pyëjktsoy meeny jënkäöp.

Pënety net mimp nu'kxp, myëë mintëp tu'uk
tu'ujts mäk nëj ja' mäkäär ojts tyëjkën ukp ojts
y'unk majtsk tpääty ësjs ja', y'äp, y'ok myëjët
myayët, jëtë'n ësxtëm ja' tyeety net tseky.

Ja' mäkäär ojts nëj ju'ky ni'ik tnëwä'jkyën,
ka'ap t'uk ixn ja' pyëjkta'aky, wyëyujk,
tsyäpkäj, myoojk, kyäm, jëtiny jä'äy
tmatskëjxn, ka'ap t'ijxy tkuwentaty pën ätëtsp.

Tu'uk ojk ojts nyijkxy ja' mäkäär myänk
puxtäjä'm määy ijxp ësjs ojts jap myëkukäjp
tpääty tajp tsu'tsy tooky, net tjäktëy pën
tsu'tsy tyojkp, net ja' myëku'uk y'ätsoy ku
epytsy jä'äy tsyu'tsy tyo'ojkëp.

Net ja' mäkäär myänk nyëjkxn mää kyäjp,
patu' tpëjkn, net tsäjpkäjteky t'ijxpääty, ësjs
ojts ja' tyeety tuk mëtoy, ku tëë tsäjpkäjteky
tpääty.

Taa tsa tyeety ojts y'ämpiky, taa ja' tsu'tsy
 tyo'kp jyä'n mää tyëjkën, net ja' mäkäär
 tnëniikyxy taa ojts t'oojy ëjts ojts tnëjm ti ku
 jëtë'n m'ätë'tsy, mijts tam me'tsypy ja' wëyujk
 tsäjpkäj, pëjkta'aky, ka'ap tsyä'ät jëti'ny nyajk
 näxt.

Net ojts mäkäär tnëniikyxy xëë maapy taats
 ojts tnëkajpxtyun ja' majtsp.

Ojts xëë po' nyaxy, ëjts ja' majtsp y'un
 wyënä'äjk tpääty uum, ja' kējxp ku mäkäär
 nyëkajpxy tyun.

Jëtë'n ja' mäkäär ojts
 jëti'ny tjäktëkokyëxn
 ja' myeeny jënkäap,
 pyëjkta'aky, jeku nēj
 ojts jëtë'n tnëwä'jkyën.

● **Ja' mëjä'äy mëët tipytsy**

Jëte'n ja' mëjä'ätyëjk myatyä'äkt ku të'yëp ja' nääjp ijty jä'äy y'ejxtatyëp, mëte'p mook ejtp xëëk ejtp, jënejt ojts tu'uk ja' mëjä'äy jyä'äty jëte'ep txëë äjtp (Tomás Reyes). Jap ojts jyä'äty mäa ja' et txëë atyën mëjnëë okm ja'këjxp yë et ojts t'ejxtiy ku kanääk nääx ja' nëëj jam pyëtsimy, jënejt ja' mëjä'äy ojts nyijkyxy nep mäa ja' nääjp jajpën tu'uk armuun ojts moojk tni'ipy jëts ku ojts tsyiky mäkmäjkts aneek ojts tyajk pëti'iky, jënejt ojts t'ijxy ku ja' nääjp y'oy, ta ojts ja' xëjk jatu'uk ojk tni'ipy ojts ja' nayte'en y'ity. Jënejt ojts tsä'äm yon jatu'uk ojk tni'ipy jëts jap tujk teny tsyënayän, ku ojts tyuk jëmejт kät ojts ja' tsä'äm pyëjy tyëëm tpëkta'aky ja' ku tiptysy jap may , ja' t'ääts po'otp ja' tsä'äm yon jënejt ojts ja' mëjä'äy y'ampiky, ta ojts kye'ekx

tme'ey ta ojts ja' tiptsy t'ëjts patäjäy tuk kuk
 xyëë ojts tyäjäy kä't ja' tiptsy ojts tpääty ja ku
 näjty ja nääjx jyantsy yu'unka' jënejt ojts
 nyijkyxy nëë wejtsp, ku ojts nyats ejx jam jä'äy
 tu'uk kyëta'aky jëyujkëjxp, ta ojts ja' nyëëj
 mëët jyënpity, ta ja' mëjä'äy jotëkey ja' jyëën
 ojts tyajk mëëj, jëts ja' kaaky t'änä'ny, ku ojts
 ja jä'äy jyä'äty jëte'p jëyujkëjxp memp ta ojts
 t'anëjm ku tyajk kayä'äny kät ja' jä'äy kaaky

Ojts tkupiky tsäjp kaaky ja' tsyekpy, ni nëēj ja' tkaa ku piky mēk nëēj ja' tsyekpy, ta tsu'tsy tyajk timy'amtey, jēts kät ja' mējä'äy te tmēēt, kaaky ja' ja'y myēēt ajtypy mēēt ja niy tsyä'äy.

Ta ojts ja' mējä'äy yajk anējm pēn xmēē tump ējts, tsow nmēju'uty jēts may pēkta'aky xmēēt aty, jēts jtokujk mtsēēnēt jēte'n näjty ja' jä'äy kyajpyxy ku ojts jam tyekyē'm t'ejxpäätty ja' tyu'ts, jēte'n ojts ja mējä'äy tnējäw ku mēku'ēp näjty ne't mēēt kyajpyxy myatya'aky, jot mējk ojts ja mējä'äy nyapyējta'aky ta ojts t'anējm meeky ējts ja' meeny, ta ojts ja' jä'äy y'atsey, akiy mkujupetypy, jēnejt ojts ja' mējä'äy kyujup tyajk jēnaky ta ojts ja' meeny t'akiy. Kom ak pujx meeny näjty ja', ku ojts jye'mytsy tyējken ta ojts ja' kujup kyē'tsn, ta ja' meeny ojts kyä'kiixy ak jap ojts ja tyējkekyiixy tipytsy

jyutety, ta ja jä'äy y'ampiky ku ja' kujup
 kya' itsy ta y'apëjkë'ëny t'wejtsë'kn, ja'y ja'
 mëjä'äy kya yajk ooymyëkajpyxy, ta ojts ja
 jä'äy nyëjkxn mëët ja jyëyujk kä't ojts ja
 mëjä'äy tyos ku juyëp y'uk yajk moony, ku
 tyäjk jä'äta'aky. Jam ojts ja' mëjä'äy tuk xëë
 tsyëën mää ojts tyanyën jam jyënmay, jënejt
 ojts t'ijxy ku ja' tipytsy jap may pyëtsëmt mää
 tu'uk juttën ak jupoop ja' tipytsy kyaxi'iky, ja
 ku ja' meeny jap ojts kyukä' jëts ak yëjkety jëk
 ijty tipytsy, oy ja' tipytsy në'n myëja' jëts
 nye'kxa' kä't ja' pën tsu'tsy, jëts kä't pën tsooy
 akon, ja ku ojts tyajk nëë tso'oky ja' mëjä'äy
 jam mëjnëë'okm.

Ayoop jä'äy

Jam mää tu'uk käjp txëë aty maxy kyatsp, tityempr po' käjp nyamyuky, ejts taa käpxpat pënety ja' xuxp jya kayempy ku xëë tpäät.

Net ojts tu'uk jä'äy yajktaa käjpx pety, ayoo näxtëp net ja', nijeyëp myoojk, xyëjk, jyap äjt, myeeny jënkäöp, ja' unk teety myay tyäijy xën t'uk tunt ejts ja' myeeny jënkäöp tpäät.

Ja' xëë po' nyäxn, ëjts nitii meeny tkä pääty,
 net ja' nyëëx ojts tsyoony nëkomp, t'uk
 pawitsy tsyë'ëm, tsiiy, ku jap jyä'äty mää
 nëmu'ut , taa tnätswits ja' tsiiy tsyë'ëm ëjts ja'
 tsim t'ijxtä'äy mēti'ip mēēt ja' nyëēj tja
 utsä'äny ku ojts iixumpitsy taa ojts t'ijxpääty
 tu'uk mijxy ku pu'uts wääy, tsuxk wyin ijxy, ëjts
 wä'äts poop nyi'ikx kyopk y'ix.

Ëjts taa myëkajpxy myëmatya'aky ëjts ja' kiixy
 ka'ap tnäjäw xë'n t'atso't, taa ojts t'atsoynēm
 ku nëkomp.

Net ja' mijjxy tway ja' kiixy, ojts tpanijjxy,
 jyotypy wyënmay, wä'nts taaj tunk
 xmo'oyä'äny, petsy kyëjxp ojts tpanijjxy.

Taa ojts jyä'ät mää tu'uk änk mää ja' mijxy
 tsyëën akootsnaxy net jap, mää tēn ojts
 jyentsy jä't, tu'uk i'px yukp kyojpk.

Ja' mijxy tjak tēy ja' kiixy tii yajk tēkoy ajtypy,
net ja' kiixy t'änējm ku tyeety yajk kayä'äny
xuxp ējts nitii jyä'äxy, myoojk, meeny.

Ējts jam mää tyējk ja' nyän tyät tsya jotmay
mää na' y'unk kämää kyä jä'n, net tjä
nētso'nēt, wa' ojts jey tpäät tsē'ēm, tsiiy, taa
ja' unk teety wyinmay ku wantaaj ja' y'unk
ka'opyy tsyēmke'eky, uk wan yētyējk
wyake'eky. tēkēek xēē net tyēkoy äjtn ējts ja'
xēē tpätn.

Net ja' kiixy yëtyëjk t'änëjm ku jumpitämp
 mää tyeety tyääk, jeku tsotyump ëjts jatuk
 ojk nyëjkxt jeku tam y'unk ëjts taa t'änëjm ëjts
 mëët nyëjkxt, ëjts ja' ka'ap tkupiky, net
 y'ani'myxy ku nyëxuy myënëjkxëp, net ojts
 myo'oy xu'kx pëjk, net ja' yëtyëjk y'ani'myxy
 ku putëk yäjñëp jeku t'änëjmët ja' tyeety
 tyääk ku ka'ap taa jot ma'tsy xën ja' xuxp tja
 ka'aty, jamts x'awixt, koots ja' jä'äxy
 pëjktä'äkä'äny, naytë'n ja' moojk.

Meeny jënkäöp, ëjts jëtën x'änëjmët ku ka'ap
 pyëtë'ëktët ku anaa nya'amt, oy tii tmëto't
 ka'ap pyëtë'ëktët.

Net ojts ja' kiixy jyä'äty mää nyän tyät mëët
 ja' y'unk tpatsimy, ëjts ka'ap tnätsmäts.

Ja' myëtu'ukp ux kukwakxy tsu'umn net ojts
 anaa jyentsy nyoky, ëjts ku ojts xyëëjny tēnet
 täjä' y'utsy mëët jä'äxy, myëmajtsk tsuuj

jyä'ätsy naytë'n kujk wa'kyxy tsu'umn net ojts
jyentsy nyoky anaa wëtsuk ku ojts xyëjny
tëëne't ja' tsa'jx y'utsy mëët moojk, ëjts ja'
kiixy ojts nëëj tnätskëy täjä'm ojts y'uky tu'uk
xu'kx, net t'änëjm ja' tyeety ku tjäk oyët tu'uk
kääx, ojts jëtë'n tuny, taa ojts täjäm
tpëjkta'aky, ëjts ku ojts kyujk wa'kyxy tsu'mn
nitti ojts kya ne'my, ku ojts xyëjny tëë net ja'
kääx y'utsy mëët meeny.

Ējts jētē'n ojts ja' xēē tpātn tam net ja' unk
teety jyā'äxy, myoojk, meeny jēnkäap, nitii
tkä uk ta jot maany.

Tēē net ja' tyeety tyääk tēk ayo'opy tsyoont,
taa ja' kiiky y'unk tkujupy tu'ujts jotypy, ējts ojts
tsyoonny nēkomp, taa net myin kujkwa'kyxy
tyu' ku ojts tmētoy anaa nyoky, taa jotēkoy
nyaxy mää tyēj k jyā'än.

Taa tyääk t'änējm ti ku tu'ujts tjak awä'ätsy,
tēēts nja nēkajpyxy ku ka'ap x'ätsoojumpity
tiits ku xkanēkajpyxy pēn tsä'äny jap
mpējki'kypy, kuuts tēē n'ixy ja' tu'ujts ajup
taats n'ajup tu'ty ējts kuuts n'ijxpäaty wa' tēm
jap mēj tsä'äny may kyupäjk winkts tēē
x'ätsējkyēn, ējts tēē kye'eky jatiits ku xka
nēkajpyxy pēn yē m'unk ajtypy.

This image shows a full page of blank handwriting practice paper. It features approximately 20 evenly spaced, horizontal green lines across the entire width of the page. The background is a solid off-white color, providing a clean surface for writing practice. There are no margins, text, or other markings present.

**Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpxën,
neky jyä'äyën. Ayuujk ää**

Neky kyäjpxajt

Libro de lecturas

MEVYT Modelo
Educación
para la Vida
y el Trabajo

MIBES
MEVYT Indígena
con Español como
segunda lengua

1

Créditos a la presente edición

Coordinación académica
Cipriano Flores Cruz
Carmen Díaz González
Sara Elena Mendoza Ortega

Autoría
Javier Avelino Fernández
Rosa Confesor Jiménez
Lucía De Jesús Tomás
Ruth Martínez Vázquez
Manuel Santiago Díaz

Asesoría
Ma. Dolores Rivera Torres
Liv Kony Vergara Romaní

Revisión lingüística
Juan Carlos Reyes Gómez
José Guadalupe Díaz Gómez

Coordinación gráfica y editorial
Greta Sánchez Muñoz
Adriana Barraza Hernández

Seguimiento editorial
Ma. del Carmen Cano Aguilar

Revisión editorial
Ma. Eugenia Mendoza Arrubarrena
Marcela Zubieta

Diseño y formación
Laura Sainz Olivares

Ilustración de portada
Alma Rosa Pacheco Marcos

Diseño de portada
Ricardo Figueroa Cisneros

Ilustración
Cristina Niizawa Ishihara

Fotografía
Javier Avelino Fernández
Rosa Confesor Jiménez
Lucía De Jesús Tomás
Ruth Martínez Vázquez
Manuel Santiago Díaz
Yolanda Díaz Martínez

Agradecemos la colaboración y revisión lingüística de Servicios del Pueblo Mixe SER y del Centro de Estudios Ayuujk, CEA.

Empiezo a leer y escribir en mi lengua. Mixe. MIBES 1. Libro de lecturas. D.R. © Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. Francisco Márquez 160, Col. Condesa, México, D. F., C.P. 06140. Primera edición 2005.

Esta obra es propiedad intelectual de sus autores y autoras y los derechos de publicación han sido legalmente transferidos al INEA. Prohibida su reproducción parcial o total por cualquier medio, sin autorización escrita de su legítimo titular de derechos.

ISBN Obra completa, *Modelo Educación para la Vida y el Trabajo*: 970-23-0274-9

ISBN *MEVYT Indígena Bilingüe con español como segunda lengua*: 970-23-0500-4

ISBN *Empiezo a leer y escribir en mi lengua.* Mixe. MIBES 1. Libro de lecturas. Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpäxën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää. MIBES 1. Neki kyäjpäxpaj: 970-23-0609-4

Impreso en México.

Yë ëjxpëjkpajt myëët'ajtypy

Ti yä'ät neky kyajpyxypy myatyakypy	4
Natsjä'wën	5
Ë'wën	8
To'oxy nyëëj	9
Näp okpët myatyä'äkt	10
Oy tsuj yë' ää ayuujk	11
Päap mëët ja' paat	12
To'omët myatya'aky	14
Majtsk toxyëjk nyëjkxä'nt may ijxp	16
To'oky tsyä'äny	19
Tsäjptëjk yäxp	22
Potsy mäa ojts y'ooky jetsuts karrant	25
Mä'ätsy	28
Kojpk meeny	31
Ja' mëjä'äy mëët tipytsy	38
Ayooop jä'äy	42

Ayuujk najtsonta'aky neky kyäjpæn, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

Ti yä'ät neky kyajpyxypy myatyakypy

Yä'ät ayuujk neky yë yajktaa nëë pëktääjkëp ja' mëjä'äytyëjk jëts yukya'kptëjk, ku ja y'ää y'ayuujk tyajk yujtët, xë'n nte'n yajk jä'äy jëts xë'n yajk akäjpxmiky jëts nayëte'n x'ejxtët x'nëjäwëtët mää ja' ëjxpëkën tyu'yo'yën.

Ku ja' n'ää nayuujk n'yajk tsoopäjtën nyajk mëj tējkyën, jëts jëtë'n njäjtën nyajk yujën ja' mëë majtskp ää ayuujk jëte'p txëë äjtp amäxän.

Mää tsyä'ät ëjxpëjkpajtën kanääk piky matyäjken: jap mää tu'uk pikyën jap yajk në matya'aky ja' äp tēj k ja' jyujkyäjtën jëts ja' xëë tu'unën mëte'p yajk patump yajk pakäjpxp nayte'n ja' ë'wën, ja' natsjä'wën, jëts nayte'n ja' jyoojt jyënmä'äny xyontä'äktët jyotkujk'ätët.

Meets mëjä'äytyëjk yukya'kptëjk në amuk në akä'px napyëtëjkyën jëts ja' n'ää ayuujk nyajk mëëj tējkyën jëts naytë'n nyajk tsoopäjtën.

Natsjä'wën

Jäjp kuno'kp
ëts ejtp pyitsimy
oy myä mnijkyxy
jam ma' ijtp x'ijxpääty.

Yajk xontakypy
ja' käm tump
ku myiny ku jyä'ty
kējxp kyëta'aky
ëts xuxy ja'.

Pëjp ja'
ëjts atsëjkëp
ku nyax kë ta'aky
oy myutsk oy myëj
ka'ap pën tmëj ijxy.

Ayuujk najtsonta'aky neky kyäjpxën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

Ėjxtëm uk kyaxyiiky
ëts ujts jotypy
jyukyaty, nippën
kya me'kyxy ëts
ka'ap ja' y'uk.

Tsyämts nëkajpyxy jëts kä't xmëtookuk
tsyämts ntëëjts jëts
kä'ts n'ää tee
yeny jëts jo'kx
oy pën tyajk tiny
jam kyë'ëxt
jëts kä't ja'
tsyapijxy.

Neky kyäjpaxaj

Mäjk täxk tyeky
jëts jyamyëët
ajtypy jä'äy
oy mää
jyëtity.

Ko mtan jap mnay ixy
ëts majtsk mkaxi'iky.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpñën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

• • **Ëwën**

Ka' yajk atsey

Mejts kixye'u'nk nja pëkampy
mejts nja në ijxypy ja' mtääk
jëts ja' mteety ja' tka ku pëjktëp.

Ja'ats ku nka tsuj ja'ats
ku nka oy ja'ats ku n'ayoy
pety xka tseky.

Mukoxk akytsy

Mukoxk akytsy jajp mää
kaaky tojx y'oyën
ja' jajp y'ejxtaapy
jëte'ep kemp kä'äp
pe'kypy kyëjxpety jajp
kaapyajtkijxypy jëts
akujk jotkuj jyantsy kyay.

• To'oxy nyëëj

Mää ja' tu' miti' nēj kxp wäxykyatsp, jam tu'uk
nëëj kojkp, mēj jëts jantsy tsuj, tu'uk kiixy
tu'ye'epy ukpë wënajty nyijkx ats ja' tsä'äny
ojts y'apëtityë. jati'nyë jä' kiixy ojts tyëkëëy, ja
pääť ja' jä'äy nëëj ojts tmajtstu'ut kä't ja' pën
t'uk ukn, ja ku jën omp ja' nëëj, ku
ja' tsä'äny ja' kiixy
ojts jap tmëtëk.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpæn, neky jyä'äyæn. Ayuujk ää

• Näp'okpët myatyä'äkt

O'kp xëë

Tu'uk ja' jëtyëjk, kä't t'antsyawë ku ja' o'kpë
tëjk jyä'äty ku yë o'kp xëë nyaxy, ta ojts
tjëpkon ja' pelatoor, ojts kyëjx pety mä tyëjk
kuwääpën ja' pyätmëtoo ampy pën
jantsy jä'tp ja' o'kptëjk, jap

näjty tsyëën, ku ojts
tmëtey ëjxtam
jä'äy yo'oyën,
taa ojts jam
nyajxy mä ja'
pelatoor näjty
tyoyën, ta ojts

tnajtstej, jëts ojts mëj
tyoypyiky, nejt ojts t'ejxpäät
tu'uk kë'awänäx kyojtany
mää ja pëjkpajtën.

Oy tsuj yë' ää ayuujk

Mää tu'uk poopyoots
 mää tu'uk tsuxkyoots
 mää ja' yoots jam äjtp
 ja' kumä'äy, mää ja' kumä'äyën
 mjam äjtp mejts.

Ja' tejpyxy kyä'äts myëmimypy
 ja' neky mää ja' ayuujk jyä'yën
 mää mejts m'ënä'nyën jajpäjtp
 ja' natsyok. mää ja'
 natsyokën mjajp äjtp mejts.

Mää ja' xëjnypyë ja kootspë
 mjam äjtp mejts.

Ku tyu'uy ku y'any mjajp äjtp mejts,
 nayte'n mää kä't tee
 kyaxi'ikyën m'oy äjtp mejts jajp.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpæn, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

• Pääp meët ja' paat

Pääp –Nminy.

Paat –Oo, mää mnijkxy meët yë m'uk.

Pääp –Moojk kuyuup, aamy nyaxy
ëjts ja' nkäm jam.

Paat –Xë'n ja' moojk
kyaxë'ëky.

Pääp –Ja tsuj ja' moojk,
jey ku wëyujk
jë'kxp.

Paat –Tii wëyujk tjë'kxp.

Pääp –Ku'ujy meët tsik,
winkën jyë'kxn,
tam tsaj nkäm
myayä'änën.

Paat –Jam xkä wëntsëën meët uk
ëjxpiky.

Pääp –Tamts uk nja meët, jeku ka'ap
wëyujk y'uk tsë'ëjkën.

Paat –Jatiits ku uuy , naky xka
pëjhta'aky.

Päap –Tëëts jëtë'n nja tuny, nitu'uk
kya tæk.

Paat –Jatiits ku tump xka ëjxtä'äy,
jëts jam moojk twëntsëënët.

Päap –Ka'apts pën tump npääty,
ka'ap pën tyunä'äny, jeku
ijtp jyentsy tyu'uy.

Paat –Jamts tu'uk tujn nmëët, pën
mtsejkypy oy ntuk anu'kxt, jeku këm
tujumpäjk xju'uty.

Päap –Oy, oy mejxy , pën mtumypy
may äjtën.

Paat –Jam net tsuuj xnënëjkxt mäts
ntëjkën.

Päap –Net mexy, oy, jamts net tsuuj
nënëjkxt.

Paat –Jaa net tsuuj napyäjtën.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpñen, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

● To'omët myatya'aky

O'kp xëë

tu'uk tēxyējk kät ijty
tjantsyāw ku ja' o'kp
jyä'äty ku xyëë yajk
tuny. Ku ojts ja' o'kp
xëë tpäaty taa ojts
ja' pitsy nyëëj
tkëxwitsy, mää
ja'wëntsë' ejkkëny
yëjkepñta'akyën ta
ojts tyëjk kijxpy pyety, ja' pyätmëto'amypy
pën janytsy jä'tëp, ja' o'kp tēj k ,taa ojts
tmëtey ku kyäjpñtë myatyä'ätë, ta tu'uk
y'anä'äny ä'am ujk näjxyëm tēkëtypy tii
ja'u'nk anä'äjk tēë tyajk oyët, ta ojts ja' tsem
tu'uk t'ijxy, ta ojts tjeepy ja' pä'äk nëëj, ku ojts
t'uk matsy pitsy nyëëj ja' näjty, ta ojts nyay

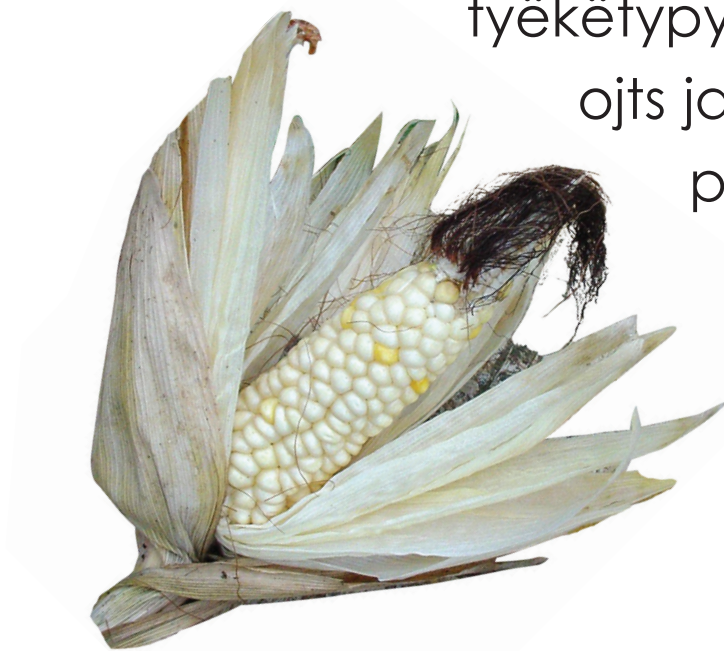

Neky kyäjpaxpajt

anä'änyëtë ti ku xta'ntu'nyëm oy nwä'ën, yë'
 ëtsëm nyajk tso'nëm jëte'n ja' tu'uk y'anä'äny.
 Ta na' muk nya kyäjpx mikyët ta ojts ja' ëtsëm
 jap tyëketypy t'ëjts juut, ta ojts tyajk nējknët
 tu'uk tu' jantsy yäxp ja ëtsëm ojts nyējkn, ta
 ojts ja' tētyējkt myatyä'äkyt mēët ja'

nyëyä'äy, xën ntu'nën tē ja' ëtsëm
 tyajk tso'onët, ta ojts t'ëjts ejxt
 tyëkētypy ja' ëtsëm, ooky

ojts jap tpäätë, jaa
 päät ja tētyējkt ojts
 tjantsyäw ku ja
 o'kp tējkyä'äty,
 tsyäm jyëp
 ejxnëp ja o'kp
 xëë jëmëjt,
 jëmëjt.

Ayuujk najtsonta'aky neky kyäjpæn, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

Majtsk toxtjëjk nyëjxä'nt may ijxp

May ijxtëp kätälyn mëët
 patsil nyëjxä'äntë, ujts
 y'ëjts tokäntëp,
 nëtsuuky, päjkteeky,
 jam oynë'n tii t'uk
 juyänët, jyi'kyxy pyiky.

Kätälyn –Mää tsyäm mnëjxä'äny.

Patsil –Ujts pëjqp, jëts mijts.

Kätälyn –Ka'apts näjäw, yääyts
 nxënëxä'äny njënoojt ntëkoojt,
 npajtëkä'äny njäxë'kä'äny.

Patsil –Jä'am n'uk ujts pijkyëm.

Kätälyn –Tii ujts m'ëts pëkamypy.

Patsil –Nëtsuuky mëët päjkteeky.

Kätälyn –Mää it tēn x'ējtspekä'äny.

Patsil –Kämotypy n'ēts pekä'äny.

Kätälyn –Oy njämēm, mijts jey
näkäjpx nä'ä.

Patsil –Jä'am tsyām, ējts jāpom
n'ējts to'okēp.

Kätälyn –Pawits tu'uk kenytsey.

Patsil –Ijx kätälyn, xi'it nēpä'ä
onyaxy päjkteeky ējts
nētsuuky.

Kätälyn –Nijkyxy ējts nja' xim
anēkējxp n'uk ējxtä'äy.

Patsil –Tēē m'ujts xpäätty uk ka'ap.

Kätälyn –Tēē, ak päjkteeky ējts tēē
npäätty, nimää nētsuuky.

Patsil –Jä'am tēts nkenytsey y'ujtsn.

Kätälyn –Ak awix ja waan, mints
kenytsey n'uk jak utsy.

Patsil –Oy n'uk putēk, jēts pojēn
n'äpājtyēm, jēts njä'amēm.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpäxën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

Kätälyn–Wan yë'y tēēts yë kenytsty
y'ujtsn, atsumn yë mja'.

Patsil –Oy, yë mja' atsumna.

Kätälyn–Tii oor japom njä' mēm
may ijxpë.

Patsil –Jopy , ēts pojn nto'kējxēm,
ējts oy n'uk juyä'änën.

Kätälyn–Në'n yë mja' tuk matsy
xyäkä'äny.

Patsil –Mëkoxk jënkäap njää
wënë'äny, tēēts
tijety pyajtkējxn.

Kätälyn–Jëtë'n jenytsy y'ijx, tēē
tijetsy pyajtkējxn, ka'ap
meeny y'uk nēpääjtën, ak
tsow tukkëy.

Patsil –Oxyyëp tu'uk kään, pä'äk,
n'uk tää ju'yën.

Kätälyn–Oy, japom napyäjtën.

To'oky tsyä'äny

Në majtsk ijty ja' kiixy anä'äjk, tsäkää ejxtëp
 ijty, jap ojts tpäät tu'uk to'oky, tsujnaxy
 wyooxy, nejt ojts ja' kiixy jap tu'uk nyakyo'oky,
 taa ojts yajk apetmiky ta yajk më nējkn, nejt
 ojts ja' myëku'uk t'ijxy ku tsä'änyëp tām näjty
 ja', ku ojts ja' tsä'äny ye'etyëke'eny, nejt ojts
 ja' nyän tyät t'ëjts tuk mëtey ta ojts t'ëjts

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpæn, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

ejxtä'äty, kä't ojts ja' kiixy mää y'uk akpätn,
kumekynëm ja kiixy ojts jyä'äty mää ja' nyän
tyätën, tu'uk katsyënyooy twets, ta ojts ja'
nyän t'anëjm yäätsyë' katsyënyooy nyajk
tänä'äny, kä't x'awejtstu'ut xeets n'ëjts tæk
ayo'oyä'ny, jëte'n ojts ja' nyän t'anëjm, ku ojts
ja' kiixy nyijkyxy tæk aye'epy ta ojts ja' nyän
katsy nyooy t'awejtstu'uty, ta ojts tku ejx, ku
ojts t'ejxpäaty tsä'äny myaxunk ntäm jap
tuuk katsy nyooy nejt ojts ja' tsä'äny
pyëtsëmkëxt ta ojts y'aye'epyäkëëxt, ku ojts
ja' kiixy ja tu'uk ojk jyä'äty mää ja nyänën,
tëë näjty ja' tsä'äny myaxu'unk tyëkekyëjxn,
ojts ja' kiixy y'a piky, ta ojts ja nyän t'anëjm,
nëjknëp ëjts ja npäaty x'taa ampëkämpëts
ja' më't nejt ku y'unk të tyëkekyixy, ta ja' nyän
t'ak timy anëjm, tsyämts më'jt nkajxt jëts
mjä'äxy y'ëjts ak jukt. Kä't ojts ja' nyan y'atsey
ta ojts ja' kiixy nyëjkn, ta ja' nän jyëtyëjk ojts
tuk mëtey, kä't ja' tjantsyäwët. Ku ojts

Neky kyäjpaxajt

kyootsën ta ja' jä'äy myää näjx kējx nēt kā't
ja' tjäwēt ku ojts tsu'um ja anaatuj myiny, ku
ojts nyëwejt tuuk jëën ějx tuuk tējx ějx ja'.
Jä'äxy jyë wejpn, nejt nēm ja kiixy nyän
tjantsyāw ku jä'äxy t'ejxpadjt nejt ojts ja jä'äy
tnējäwēt ku anaa, jetsuk ja kiixy mēēt tsyëën.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpäxën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

● Tsäjpätëjk yäxp

Ja' xëep epxmäjk ämp, mäjk tu'ukp po' ja yak xëe tiiny akojnäax mäte'ep txëe äjtp (San Andrés Apóstol) në tēkēek ojts jä'äy tsyony jam näpokp, majtsk jetyëjk jëts tu'uk tētyëjk jam ojts nyëjkxt xëe äjtp (San Andrés) ku ojts jam jyä'ät taa ojts t'ext ku jam näjty ja' jä'äy jyantsy xyontääkt mäa ajtskën mäa këyäjttäjkën, jëts ja' nētēkēekp jä'äy jap ojts jayeen nyëjkxt tsäjpätëketypy taa ojts

Neky kyäjpaxajt

t'ëjtspëktä'äkt ja' pyëjy ja' tsieer jëts ja'
myeeny, jap ojts t'ext ku ja' tsäjphtëjk yäxp
tsujtekn kyaxë'ëky, ja' n'äjty pyätmëtowäntëp
xën yä'äx taa ojts jam kyëxpat mää ja'
tsäjphtëjk yäxp jam yä'äxyën, jam ojts ja'
tsäjphtëjk ejxp tu'uk y'ixyët taa ojts ja' kutunk
ëjts tukmëteey, neejt ojts yajk woopt, ja' nëë
majtskp jëtyëjk tu'uk mëkepyxy oojk ojts yajk
weepy jëts ja' tëxtyëjk jëxtikyxy myäjk oojk.

Teen ojts ja' jä'äy y'akjënakyët mää ja'
tsäjphtëjk yäxpën, ja ka'etyunën jëts ja'
tsityunën mëte'ep ojts t'ak nääxt ojts
y'ampëkt taa ojts nyakyäjpaxmikyët ku ja'
tsäjphtëjk yäxp tmatsä'änt, ja' jëtyëjkt teen ojts
y'anä'änt ku jantsy nëmää ja' tsäjphtëjk yäxp
ku tmä'tstët ja' ku myëj ja' xë'n ja' tniyu'tstët,
taa ojts ja' tëxtyëjk y'anä'äny jä'am ja' ntso'ok
myëjk äjtën t'uuk yajk tunkpäjtyëm meets
mëët äjtëp ja' tuuj mëët ja' jëtsuk jëts ëjts ja'

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpñ, neky jyä'äyñ. Ayuujk ää

poj, nejť ojts ja' poj tuuj myiny meēt anaa,
 jētsuk, kät' näjty ja', jä'äy jap y'ujk
 pētsēmānēt jyēēnetypy tyējketypy ja' ku
 näjty y'awä'än tu'ujy. Nejť ojts ja'nētēkēēkp
 jä'äy ja' tsājptējk yäxp t'akjēnākt, jam näjty ja'
 tsājptējk yäxp tmēnējknēt tu'ām ku ojts
 yä'äxy, jam näpookp jyēnkon jam ojts
 tyu'po'kxt jyinte'kn, jam ojts ja' expajtēn tu'uk
 tyany teen kyaxi'iky kampäänēn äjtp, tsyām
 ja' et txēē aty kampään juut jēntijpy, jap ojts
 jatu'uk ojk tmēē tsoont, ta ojts tmēē nējkxt
 jap ānk jēntijpy jap näpookp kyojpk ējxkipy
 jam ojts t'ējts pējktä'ākt, tsyām ti'nyēm mē
 mää jä'äy tmētoowt ku ja' kampään yä'äxy
 tsu'um, ku ja' xēē tpäätty mājktu'ukp po' jam
 (San Andrés) tsyām jēte'n
 tnēkääpxt tnēmatyä'ākt ku jap
 ja' tsājptējk yäxp y'ity mää ojts
 t'yu'utstēn ja'y ku kät' y'ujk ak
 mētoon.

Potsy mää ojts y'ooky Jetsuts karrants

Mää ta'at jëmëjt mil
täxtujk mëkopxy
ipxmäjk mokxtu'uk jaa ojts
tu'uk, jä'äy y'ajk' ooky mēti'ip
ojts txëë'atsy jetsuts karrants
nëë tsuxk jä'äy wēntsën

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpñen, neky jyä'äyñen. Ayuujk ää

(tsoltäät wentsën), jam ojts jä'äy tyujy
 xämpä äm. Jëtë'n mējätyëjk tmätsyä'äkt ko
 yä'ät karrants yë nyaawtitsypy tu'uk jä'äy
 mēēti'ip ojts txëëatsy tserran (Serrano) ja'
 mēēt tsiptuny. Ja' karrants atë'em
 xputëjkyëm, oy winmay, ëjts ja' yajk
 tsiptäktëp ja' anaamkuttujkën
 y'akaktunantëp wyinmä' äny, petsykyëjxp
 tsiptuntë. Yë karrants jyä'äy yë nejt
 mätäknëp oymyä käjp ëjts ja' myëtsip
 tpawtitnë ëjts yajk ookä'äny.
 May yä'ät karrants jä'äy
 pyäwtitsy oypyën käjp, jëtë'n
 kënkemët, kumujkpët,
 puxkëjxpët, ëjts ja'
 tsyumtëjk mēēt tpawtit ja'
 tserran. ko ja' myëtsip
 ka'ap mää tpäätsy,
 ka'ap mää t'ayo'oy.
 Taa jyumpitnë

kënkëmtso amy myinë, taa ojts jam xämpä
äm tyu'po'kxt ësjs jam ojts jä'äy y'ajk'ooky. Ja'
kyëmtump ojts jëtë'n tsyuny, tëë nejt
y'anukxën ko tsip jyaknë. Taa ësx oojk
wyëntsën jyä'tsy, ësjs ojts nëë ana'am ësjs
tu'uk potsy pyëtë'jkt jam mää ojts y'ooky
yä'ät karrants. Èjs jëtë'n may kyäjp ojts nyaa
myukyë.

Ojts tmëë mintë ja' tsääj wëyujkëxp ësjs ja'
mëët ja' potsy pyëtëkt. Taa ojts yajk naa
kamkixy, ootyiknë ojts tsyany. Najtën ojts
mijntë xuxp winketsypy käjp, jëtën ojts nëë
xëëtuntë ko yä'ät potsy pyëti'iky. Ko ojts ja'
xëë tyempë nyääjxnë, net ojts tsip
tsyonta'aky yä'ät kumujkp käjp mëët
puxkëxp käjp ësjs jëti'iny ojts yä'ät potsy
wyintëkoony, ka'ap pën t'ujk kuwent äjtn,
tsyäm päät.

Jëtën yä'ät ää ayuujk y'ijx mëët yä'ät potsy.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpñ, neky jyä'äyñ. Ayuujk ää

● Mä'ätsy

Yë mä'ätsy yë yajk
kaapy ku yuu po',
yë yajk pëjktäkp:
jitsy, të'ëts niy,
axux, ko'on, kään.

Jëte'n yajk oy
tyiny; jam ja'
matyetypy yäjks
tyë'tsy weejkyxy kyëjxp jëts jatu'uk oojk yajk
mi'kyxy pänkëjxp jëts yajk amë'kx mää ja'
mä'ätsy tyexyñ, mëte'ep të y'ämpiky jam
jën päjkotp, jam yajktakutemy ja' të'ëts
nimye'y uk tsëpäjk nimye'y më mää jä'äy
pyëktäktëp tsepoy y'ääy tyatsuk uk tsilantr
ääy tyatsuk.

Xë'nëm ja' jä'äy nētu'uk nētu'uk tsojkën'aty,
 yë mēēt yajk taa mē kay tsu'tsy, äjkx tsä'äy,
 kutypy tsyä'äm, nētsuuky kyë', ajkxäj ääy
 kyë', tse' ääy kyë' jēts käjwe yajktame'uuk.
 Ku ja' jä'äy kyaaty jap ja' mä'ätsy tyexy yajk
 kiitya'aky et kujk jēts jēn pääjk yajk ta na
 ko'oy, nawtity ja' jä'äy tsyēēnēt jap ja'
 myä'ätsy tnēxäjēt mä'ätsy tyexyetyypy ja
 yajkay ku akost po' tyu'uk any jēte'n ja yuuj
 t'atsē'ēkēt, ja ku
 akost po' yuuj
 yajk jäw kät ja
 po' yajk jēte'n.

Ku ja mä'ätsy
 yajkay jēte'n ja'
 nyēkkejy, ku tyajk
 teety jēts tyajk
 ka'akt ja' yuuj.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpxën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

Ku ja' mä'ätsy yajkay na'muk jëte'na' jä'äy
kyaaajty jëne'n jap tuk jëën tuk tēj k tsyë'nët
jëts ku pën tka kay, jëts tsoony japjyënetypy
tyëketypy jap ja' kääj muum y'atan.

Kojpk meeny

Tëëyëp ku ja' jä'äy kanëm t'ijxy aty ja' pujx
lim, roman, ëjts ja' wit mëët awänäx, ka'ap
pën tjaktuny nëm, jap tu'uk ja' jä'äy tsyëën
mää ja' käjp txëë maxy kyatsp ja' xyëë ajtypy
xixk, jotkujk ja' ijtsy xëë jëmëjt tjak naxy, jam
ijty tmëët jëyujk tsäjpkäj, uk, tutk, moojk, xëjk,

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpñ, neky jyä'äyñ. Ayuujk ää

meeny jënkäap, nääjp kãm, tēj, wit xox, ja'
ijty ja' käjp antoojēp pējktsojēp meeny
jënkäap, ējts ja' jä'äy wyënä'nt ku ja' myeeny
ajtypy kojpk meeny. Yä'ät ja' xixk mēēt
nyēeto'oxy ka'ap y'unκ tpäät, ējts ijtsy ja' xixk
wyënä'äny tii ntunēm, nkäjpñ, ka'ap n'unκ
tii npäajtsyēm; jatiits ku ja' dios nkaa
ämēto'yēm nkaa pējktso'yēm, nipën ja' ap
ok pën myētä'mp yē meeny jënkäap, tii njak
wä'nēm taa nē'n yē pējkta'aky nja mēēt
ajtsyēm, taa ojts tpäwinmaytyē ējts kojpk
pätp nyējktē, mēēt ja' nyēj ja' jyu'ky, ja'
tyutk, taa ojts kojpk pätp nyējkt, ojts
n'ämtowt, npējktowt ja' tun kojpk taa ojts
jyumpijtnēt jatu'uk ojk mää tyēj xonta'aky
jotkujk, ējts ja' xixk tyoxyēj t'awixy ējts ja' unκ
tpäät.

Ējts ojts nyäxn majtsk, tēkēēk po' tam ja' unκ
tnēkējxp'ajtn, nēmajtsk jyentsy xyontä'äkt.

Nyäjxn ja' xëë po' taa ojts ja' toxtyejk
nyëwä'ätsy, taa ja' unk tsixk jotypy tyajktëkët,
jap ja' unk ojts yeeky, ka'ap ijty tjak pëtsëmt,
ëjts ka'ap myëwënë'äjk tmët kuyatsy, ëjts
ka'ap jä'äy tuk ixy pënetsy jap näjxëp tējkep
mää tyëjkën.

Ku jyäjta'aky xëë pyëtsimy ëjts ja' unk jya
pëtsëmä'äny ëjts xëë än pyätët, ëjts ja'
tyeety ka'ap yajk pëtsimy.

Net ojts tu'uk xëë pyitsimy, jam net xyëë än
äjokx piky, net ojts wëtsuk tyäjä'ty ojts y'ooky
taa ojts ja' tyeety tyääk jya pëtsëmn, tëë ja'
y'unk net y'o'okn, ka'ap ojts tii t'uk tunët, net
ojts tyëkët yäxp, jyotmaytyë. Yä'ät xixk meet
nyëto'oxy jyentsy tyunt kyäjpxt, nëj, ju'ky, tutk,
tmënëjkxt mää tun kojpk, t'äntowt tpëjksowt,
ëjts ja' nyëto'oxy unk tnëkëjxp ät. Jëtë'n
tnëkäjpxt tnëmätyä'äkt ku ja' xixk ojts y'unk

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpxën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

wyënä'äjk tjak pääty ja' nëë majtsk, ëjts nay
jap tjak yaakt mää tsixk, ëjts äk o'ktëp,
naye'n ëjxtëm ja' jawiimp. Net ja' xixk
jyotmaaytyëk ti ku ak jëtën jyatsy ja' y'unk,
net mëët ja' nyëto'oxy nyay anmay oy njak
jumpit këjxëm yä'ät pëjkta'aky, meeny
jënkäöp, jëtën ojts tunt, tuk kentsy ojts meeny
tjak utsy taa ojts tmënëjkxt mää ja' tun kojpk
ëjts t'änëjm, pëkëxkëts yë meeny jënkäöp,
pëjkta'aky, tii tsyëëj njak wä'änt, wa'ats
ntsejkypy unk anä'äjk, ëjts ka'ap y'uk o'knët,
jam ojts ja' meeny tnats wits mää ja' tu'nën
käjpxën.

Yä'ät xixk wyinmay jaa mäjk täxk uk mäjk po'
ayoonëpts net, nitii net taa meeny jënkäöp
nkää uk mëët äjtn. may jëmëjt nyäxn ku ojts
jatu'uk ojk unk tnëkëjxp aty, jotkujk xonta'aky
jyäk päät. Ku ojts ja' unk tpätn ka'ap ojts t'uk
pëjktäkn mää tsixk, ojts ja' unk jyujky aty

Neky kyäjpajt

ka'ap ojts y'uk o'kn. ojts yeeky pyetsy ëjts ja'
tyeety jotkujk nyayjäw wa' ojts txëë mo'oy
mäkäär.

Ojts yä'ät xixk mëët nyëto'oxy myëjä'äyn, ojts
y'o'knët. Ja mäkäär ojts tmëë tänkixy ja'
meeny jënkäöp, pëjkta'aky mëti'ip ja'tyeety
tyääk jya'. Nayti'ynëm ja' jä'äy y'ämtoy
pyëjktsoy meeny jënkäöp.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpäxn, neky jyä'äyän. Ayuujk ää

Pënety net mimp nu'kxp, myëë mintëp tu'uk
tu'ujts mëk nëj ja' mäkäär ojts tyëjkën ukp ojts
y'unk majtsk tpääty ëjts ja', y'äp, y'ok myëjët
myayët, jëtë'n ëjxtëm ja' tyeety net tseky.

Ja' mäkäär ojts nëj ju'ky ni'ik tnëwä'jkyën,
ka'ap t'uk ixn ja' pyëjkta'aky, wyëyujk,
tsyäpkäj, myoojk, kyäm, jëtiny jä'äy
tmatskëjxn, ka'ap t'ijxy tkuwentaty pën ätëtsp.

Tu'uk ojk ojts nyijkxy ja' mäkäär myänk
puxtäjä'm määy iixp ëjts ojts jap myëkukäjp
tpääty tajp tsu'tsy tooky, net tjäktëy pën
tsu'tsy tyojkp, net ja' myëku'uk y'ätsoy ku
epytsy jä'äy tsyu'tsy tyo'ojkëp.

Net ja' mäkäär myänk nyëjkxn mää kyäjp,
patu' tpëjkn, net tsäjpkäjteky t'ijxpääty, ëjts
ojts ja' tyeety tuk mëtoy, ku tëë tsäjpkäjteky
tpääty.

Neky kyäjpaxajt

Taa tsa tyeety ojts y'ämpiky, taa ja' tsu'tsy
 tyo'kp jyä'n mää tyëjkën, net ja' mäkäär
 tnëniikyxy taa ojts t'oojy ëjts ojts tnëjm ti ku
 jëtë'n m'ätë'tsy, mijts tam me'tsypy ja' wëyujk
 tsäjpkäj, pëjkta'aky, ka'ap tsyä'ät jëti'ny nyajk
 näxt.

Net ojts mäkäär tnëniikyxy xëë maapy taats
 ojts tnëkajpxtyun ja' majtsp.

Ojts xëë po' nyaxy, ëjts ja' majtsp y'un
 wyënä'äjk tpääty uum, ja' kējxp ku mäkäär
 nyëkajpxy tyun.

Jëtë'n ja' mäkäär ojts
 jëti'ny tjäktëkokyëxn
 ja' myeeny jënkäöp,
 pyëjkta'aky, jeku nēj
 ojts jëtë'n tnëwä'jkyën.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpñ, neky jyä'äyñ. Ayuujk ää

Ja' mëjä'äy mëët tipytsy

Jëte'n ja' mëjä'ätyëjk myatyä'äkt ku të'yëp ja' nääyx ijty jä'äy y'ejxtatyëp, mëte'p mook ejtp xëëk ejtp, jënejt ojts tu'uk ja' mëjä'äy jyä'äty jëte'ep txëë äjtp (Tomás Reyes). Jap ojts jyä'äty mäa ja' et txëë atyën mëjnëë okm ja'këjxp yë et ojts t'ejxtiy ku kanääk nääx ja' nëëj jam pyëtsimy, jënejt ja' mëjä'äy ojts nyijkyxy nep mäa ja' nääyx jajpën tu'uk armuun ojts moojk tni'ipy jëts ku ojts tsyiky mäkmäjkts aneek ojts tyajk pëti'iky, jënejt ojts t'ijxy ku ja' nääyx y'oy, ta ojts ja' xëjk jatu'uk ojk tni'ipy ojts ja' nayte'en y'ity. Jënejt ojts tsä'äm yon jatu'uk ojk tni'ipy jëts jap tujk teny tsyënayän, ku ojts tyuk jëmejtkä't ojts ja' tsä'äm pyëjy tyëëm tpëkta'aky ja' ku tiptsy jap may , ja' t'ääts po'otp ja' tsä'äm yon jënejt ojts ja' mëjä'äy y'ampiky, ta ojts kye'ekx

Neky kyäjpajt

tme'ey ta ojts ja' tiptsy t'ëjts patäjäy tuk kuk
xyëë ojts tyäjäy kä't ja' tiptsy ojts tpääty ja ku
näjäty ja nääjäx jyantsy yu'unکا' jënejt ojts
nyijkyxy nëë wejtsp, ku ojts nyats ejx jam jä'äy
tu'uk kyëta'aky jëyujkëjxp, ta ojts ja' nyëëj
mëët jyënpity, ta ja' mëjä'äy jotëkey ja' jyëën
ojts tyajk mëëj, jëts ja' kaaky t'änä'ny, ku ojts
ja jä'äy jyä'äty jëte'p jëyujkëjxp memp ta ojts
t'anëjm ku tyajk kayä'äny kät ja' jä'äy kaaky

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpäxën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

Ojts tkupiky tsäjp kaaky ja' tsyekpy, ni nëēj ja' tkaa ku piky mēk nëēj ja' tsyekpy, ta tsu'tsy tyajk timy'amtey, jēts kät ja' mējä'äy te tmēēt, kaaky ja' ja'y myēēt ajtypy mēēt ja niy tsyä'äy.

Ta ojts ja' mējä'äy yajk anējm pēn xmēē tump ējts, tsow nmēju'uty jēts may pēkta'aky xmēēt aty, jēts jtokujk mtsēēnēt jēte'n näjty ja' jä'äy kyajpyxy ku ojts jam tyekyē'm t'ejxpääty ja' tyu'ts, jēte'n ojts ja mējä'äy tnējäw ku mēku'ēp näjty ne't mēēt kyajpyxy myatya'aky, jot mējk ojts ja mējä'äy nyapyējta'aky ta ojts t'anējm meeky ējts ja' meeny, ta ojts ja' jä'äy y'atsey, akiy mkujupetypy, jēnejt ojts ja' mējä'äy kyujup tyajk jēnaky ta ojts ja' meeny t'akiy. Kom ak pujx meeny näjty ja', ku ojts jye'mytsy tyējken ta ojts ja' kujup kyē'tsn, ta ja' meeny ojts kyä'kiixy ak jap ojts ja tyējkekyiixy tipytsy

Neky kyäjpaxajt

jyutetypy, ta ja jä'äy y'ampiky ku ja' kujup
kya' itsy ta y'apëjkë'ëny t'wejtsë'kn, ja'y ja'
mëjä'äy kya yajk ooymyëkajpyxy, ta ojts ja
jä'äy nyëjkxn mëët ja jyëyujk kä't ojts ja
mëjä'äy tyos ku juyëp y'uk yajk moony, ku
tyäjk jä'äta'aky. Jam ojts ja' mëjä'äy tuk xëë
tsyëën mäa ojts tyanyën jam jyënmay, jënejt
ojts t'ijxy ku ja' tipytsy jap may pyëtsëmt mäa
tu'uk juttën ak jupoop ja' tipytsy kyaxi'iky, ja
ku ja' meeny jap ojts kyukä' jëts ak yëjkety jëk
ijty tipytsy, oy ja' tipytsy në'n myëja' jëts
nye'kxa' kä't ja' pën tsu'tsy, jëts kä't pën tsooy
akon, ja ku ojts tyajk nëë tso'oky ja' mëjä'äy
jam mëjnëë'okm.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpñ, neky jyä'äyñ. Ayuujk ää

• Ayoop jä'äy

Jam mää tu'uk käjp txëë aty maxy kyatsp, titsyempr po' käjp nyamyuky, ëjts taa käpxpat pënety ja' xuxp jya kayempy ku xëë tpäät.

Net ojts tu'uk jä'äy yajktaa käjpx pety, ayoo näxtëp net ja', nijeyëp myoojk, xyëjk, jyap äjt, myeeny jënkäöp, ja' unk teety myay tyäjäy xën t'uk tunt ëjts ja' myeeny jënkäöp tpäät.

Neky kyäjpaxajt

Ja' xëë po' nyäxn, ëjts nitii meeny tkä pääty,
net ja' nyëëx ojts tsoony nêkomp, t'uk
pawitsy tsyë'ëm, tsiiy, ku jap jyä'äty mää
nëmu'ut , taa tnätswits ja' tsiiy tsyë'ëm ëjts ja'
tsim t'ijxtä'äy mët'i'ip mëët ja' nyëëj tja
utsä'äny ku ojts iixumpitsy taa ojts t'ijxpääty
tu'uk mijxy ku pu'uts wääy, tsuxk wyin ijxy, ëjts
wä'äts poop nyi'ikx kyopk y'ix.

Ëjts taa myëkajpxy myëmatya'aky ëjts ja' kiixy
ka'ap tnäjäw xë'n t'atso't, taa ojts t'atsoynëm
ku nêkomp.

Net ja' mijjxy tway ja' kiixy, ojts tpanijkxy,
jyotypy wyënmay, wä'nts taaj tunk
xmo'oyä'äny, petsy kyëjxp ojts tpanijkxy.

Taa ojts jyä'ät mää tu'uk änk mää ja' mijxy
tsyëën akootsnaxy net jap, mää tën ojts
jyentsy jä't, tu'uk i'px yukp kyojpk.

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpäxën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

Ja' mijxy tjak tēy ja' kiixy tii yajk tēkoy ajtypy,
net ja' kiixy t'änējm ku tyeety yajk kayä'äny
xuxp ējts nitii jyä'äxy, myoojk, meeny.

Ējts jam mää tyējk ja' nyän tyät tsya jotmay
mää na' y'unckämää kyä jä'n, net tjä
nētso'nēt, wa' ojts jey tpäät tsē'em, tsiiy, taa
ja' unk teety wyinmay ku wantaaj ja' y'unck
ka'opyy tsyēmke'eky, uk wan yētyējk
wyake'eky. tēkēek xēē net tyēkoy äjtn ējts ja'
xēē tpätn.

Net ja' kiixy yëtyëjk t'änëjm ku jumpitämp
mää tyeety tyääk, jeku tsotyump ëjts jatuk
ojk nyëjkxt jeku tam y'unck ëjts taa t'änëjm ëjts
mëët nyëjkxt, ëjts ja' ka'ap tkupiky, net
y'ani'myxy ku nyëxuy myënëjkxëp, net ojts
myo'oy xu'kx pëjk, net ja' yëtyëjk y'ani'myxy
ku putëk yäjñëp jeku t'änëjmët ja' tyeety
tyääk ku ka'ap taa jot ma'tsy xën ja' xuxp tja
ka'aty, jamts x'awixt, koots ja' jä'äxy
pëjktä'äkä'äny, naytë'n ja' moojk.

Meeny jënkäöp, ëjts jëtën x'änëjmët ku ka'ap
pyëtë'ëktët ku anaa nya'amt, oy tii tmëto't
ka'ap pyëtë'ëktët.

Net ojts ja' kiixy jyä'äty mää nyän tyät mëët
ja' y'unck tpatsimy, ëjts ka'ap tnätsmäts.
Ja' myëtu'ukp ux kukwakxy tsu'umn net ojts
anaa jyentsy nyoky, ëjts ku ojts xyëëjny tënet
täjä' y'utsy mëët jä'äxy, myëmajtsk tsuuj

Ayuujk najktsonta'aky neky kyäjpäxën, neky jyä'äyën. Ayuujk ää

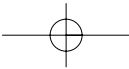
jyä'ätsy naytë'n kujk wa'kyxy tsu'umn net ojts
 jyentsy nyoky anaa wëtsuk ku ojts xyëjny
 tëëne't ja' tsa'jx y'utsy mëët moojk, ëjts ja'
 kiixy ojts nëëj tnätskëy täjä'm ojts y'uky tu'uk
 xu'kx, net t'änëjm ja' tyeety ku tjäk oyët tu'uk
 kääx, ojts jëtë'n tuny, taa ojts täjäm
 tpëjkta'aky, ëjts ku ojts kyujk wa'kyxy tsu'mn
 nitti ojts kya ne'my, ku ojts xyëjny tëë net ja'
 kääx y'utsy mëët meeny.

Ėjts jĕtĕ'n ojts ja' xĕĕ tpätn tam net ja' unk
teety jyä'äxy, myoojk, meeny jĕnkäöp, nitii
tkä uk ta jot maany.

Tĕĕ net ja' tyeety tyääk tĕk ayo'opy tsoont,
taa ja' kiiky y'unk tkujupy tu'ujts jotypy, ĕjts ojts
tsoony nĕkomp, taa net myin kujkwa'kyxy
tyu' ku ojts tmĕtoy anaa nyoky, taa jotĕkoy
nyaxy mäa tyĕjk jyä'än.

Taa tyääk t'änĕjm ti ku tu'ujts tjak awä'ätsy,
tĕĕts nja nĕkajpyxy ku ka'ap x'ätsoojumpity
tiits ku xkanĕkajpyxy pĕn tsä'äny jap
mpĕjki'kypy, kuuts tĕĕ n'ixy ja' tu'ujts ajup
taats n'ajup tu'ty ĕjts kuuts n'ijxpäätty wa' tĕm
jap mĕj tsä'äny may kyupäjk winkts tĕĕ
x'ätsĕjkyĕn, ĕjts tĕĕ kye'eky jatiits ku xka
nĕkajpyxy pĕn yĕ m'unk ajtypy.

Notas

Handwriting practice lines consisting of 20 horizontal green lines.

